

- Kommunfullmäktige
Kommunstyrelsen
Övriga nämnder
Förvaltning

Delprogram Våld i nära relationer

Fastställt av kommunfullmäktige, 2024-01-25 § 9

Delprogram Våld i nära relationer

Delprogram till Program för trygghet och säkerhet

Antaget i Kommunfullmäktige 2024-01-25

Innehåll

INLEDNING	6
ETT SAMLAT OCH GEMENSAMT ANSVAR	7
Våld i nära relationer	8
ÖVERGRIPANDE STYRDOKUMENT	9
CEMR	9
Barnkonventionen	9
Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor	9
Strategi för att motverka våld i nära relationer – Jönköpings län 2019 - 2026	10
DELPROGRAMMETS UPPBYGGNAD	11
Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn	11
Förbättrad kunskap	12
Ansvar och uppföljning	13
KUNSKAPSÖVERSIKT	14
Bakgrund	14
Våld i nära relationer	16

Inledning

Våld i nära relationer är en fråga som berör Jönköpings kommuns samtliga förvaltningar och bolag. De kommunala verksamheterna möter dagligen våldsutsatta och våldsutövare. Det är både kommuninvånare och anställda. Det kräver en ökad kunskap hos chefer och medarbetare för att kunna ge mer stöd och hjälp till den som upplever våld i en nära relation.

Jönköpings kommuns arbete mot våld i nära relation är kopplat till kommunens arbete för jämställdhet samt för trygghet och säkerhet. För att nå ett samhälle där mäns våld mot kvinnor upphört förutsätts jämställdhet. Målet är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. För att nå dit arbetar kommunen efter sex nationella delmål, där ett av målen särskilt belyser att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Grunden för programmet är den nationella och regionala strategin för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor. Här innefattas både våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Detta program fokuserar särskilt på de två första målsättningarna i den nationella strategin kring förbättrad upptäckt och skydd samt förbättrad kunskap.

Ett samlat och gemensamt ansvar

Våld i nära relationer är en fråga som berör kommunens samtliga förvaltningar och bolag. De kommunala verksamheterna, inte bara socialtjänsten, möter dagligen personer som utsätts för våld eller som utövar våld. Medvetenhet om att våld kan vara en orsak till vuxnas och barns skador, ohälsa, svårigheter i arbetslivet/skolan, i föräldrarollen, med ekonomi eller andra problem, behöver finnas överallt i den kommunala organisationen.

En gemensam definition av våld och kunskap om våld i nära relationer behöver finnas i alla kommunala verksamheter, privata företag, organisationer och föreningar och bland kvinnor och män, flickor och pojkar som lever och verkar i kommunen. Detta kan medverka till att vi blir aktiva åskådare och att vi har olika strategier för att ingripa före, under eller efter en situation där någon form av våld uppstår.

Insatser behöver finnas på olika nivåer i samhället. Ökad jämställdhet leder till minskat våld, varför norm- och genusfrågor ständigt behöver vara aktuella i all kommunal verksamhet. Möjligheten till utbildning, arbete och egenförsörjning ger förutsättningar för att själv kunna bestämma över sitt liv. Tillgången på bostäder påverkar möjligheten att kunna flytta. Att förebygga våld behöver bli en naturlig del i olika kommunala aktiviteter och beaktas i frågor som rör utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser, bostadsförsörjning, stadsutveckling, kultur- och fritidsinsatser, socialtjänst och personalpolitik. Våld i nära relationer är också en folkhälsofråga.

Våldet uttrycks på olika sätt och drabbar människor på olika sätt beroende av om det är en kvinna eller en man, en flicka eller en pojke, en transperson eller en icke-binärperson. Det är viktigt att vara uppmärksam så att inte våldsutsatta osynliggörs pga. rådande normer, föreställningar och förutfattade meningar. Men det finns dock grupper där hindren och behoven kan se annorlunda ut eller se större ut. Dessa grupper som är särskilt utsatta för våld i nära relation kan vara kvinnor i missbruk och beroende, HBTQ-personer, äldre kvinnor, personer som lever med hedersrelaterat våld och förtryck, personer med psykisk ohälsa, personer med funktionsnedsättning eller kvinnor med utländsk bakgrund. Att tala om särskilt utsatta grupper är samtidigt att generalisera. En person som omgivningen räknar in i en grupp behöver inte identifiera sig med den. Därför behövs ökade kunskaper kring hur olika grupper drabbas av våld och det leder också till fler möjligheter att ge stöd och hjälp till den som är våldsutsatt. Det våldspreventiva arbetet grundar sig i visionen: ”Tillsammans arbetar vi för en trygg kommun fri från alla typer av våld”.

Jönköpings kommun använder den norske psykologen Per Isdals (2001) definition av våld:

”Våld är en handling riktad mot en person som genom denna handling skadar, smärtar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill.”

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer kan se olika ut. Det kan vara en partner, en förälder, ett syskon eller släktingar som utövar våld. Det kan också vara barn som utsätter sina föräldrar. Det är alltså inte bara våld mellan partners. Vem som helst kan således drabbas av våld i nära relation. Det gäller både kommunmedborgare och anställda. Det är viktigt att ställa sig följande frågor:

- Hur kan vi organisera verksamheter så att dessa kan stödja alla, oavsett förutsättningar och livssituation?
- Hur kan vi skapa förtroende så att stödsökande eller anställda berättar om sin utsatthet för våld?
- Hur kan vi undvika att personer som befinner sig i utsatthet blir osynliggjorda eller ytterligare utsatta av samhällets instanser?

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar

Socialtjänsten har ett lagstadgat ansvar i frågor som rör våld i nära relationer. Bestämmelsen i 5 kap. 11 § Socialtjänstlagen (SoL) beskriver socialnämndens ansvar för brottsoffer. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ska också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp. Att en närstående som brukat våld får hjälp är angeläget för de barn som bevittnat våldet. Med våld eller andra övergrepp av närstående avses i detta sammanhang systematisk misshandel och andra övergrepp, t.ex. det som omfattas av brottsbalkens bestämmelser om kvinnofridsbrott. Att författningen inkluderar alla som utsatts för våld i nära relationer står inte i motsatsförhållande till jämställdhetsmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Den specialiserade verksamheten, med myndighetshandläggning och kvalificerade risk- och säkerhetsbedömningar, är ett ansvarsområde inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg (IFO). Socialtjänsten har tagit fram ett handlingsprogram för arbetet mot våld i nära relationer som är styrande för arbetet i socialförvaltningens nämnder.

Övergripande styrdokument

Att arbeta förebyggande mot våld har en tydlig röd tråd genom flera för Jönköpings kommun styrande dokument. Arbetet styrs även av internationella, nationella och regionala strategier och visioner.

CEMR

Jönköpings kommun har undertecknat den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå (CEMR) där artikel 22 behandlar könsrelaterat våld. Här ses våld som ett brott mot de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna.

Barnkonventionen

Artikel 19 i barnkonventionen handlar om att skydda barn mot våld hemma. Många barn upplever våld i sin familj. Enligt Brottsförebyggande rådet, Brå, lever cirka 150 000 barn i Sverige tillsammans med en förälder som blivit misshandlad av den andra föräldern.

Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Sedan 2014 finns en nationell strategi för att nå det nationella jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Strategin inbegriper arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck samt mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Den innehåller åtgärder som stärker skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor, insatser mot våld i samkönade relationer samt åtgärder som motarbetar destruktiv maskulinitet och hederstänkande. Strategin sätter också fokus på mäns delaktighet och ansvar för att stoppa våldet.

Strategi för att motverka våld i nära relationer - Jönköpings län 2019 - 2026

En länsövergripande strategi håller på att tas fram i samverkan mellan länsstyrelsen i Jönköpings län, Region Jönköpings län och Kommunal utveckling. Denna kommande strategi kan komma att påverka hur Jönköpings kommun arbetar med frågan. Den regionala strategin bygger även den på den nationella strategin och pekar ut målställningar för det länsövergripande arbetet mot våld i nära relationer. Varje aktör som arbetar inom verksamhetsområdet våld i nära relationer behöver upprätta en egen handlingsplan där de relevanta strategiska målen från den regionala strategin konkretiseras i mål och aktiviteter för respektive verksamhet. Länsstyrelsen och Kommunal utveckling kommer att erbjuda processtöd i framtagandet av handlingsplaner.

Delprogrammets uppbyggnad

Jönköpings kommuns arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är kopplat till kommunens arbete för jämställdhet samt för trygghet och säkerhet. Det bygger på den nationella strategins fyra målsättningar:

- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- Förbättrad kunskap och metodutveckling
- Effektivare brottsbekämpning
- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Detta delprogram fokuserar särskilt på de två första målsättningarna; förbättrad upptäckt och skydd samt förbättrad kunskap. Övriga delar av kommunens arbete beskrivs i Program för trygghet och säkerhet, Program för hållbarhet i Jönköpings kommun och Handlingsplan för samverkan barn och unga 2024 – 2027.

Under varje område beskrivs de åtgärder som Jönköpings kommun behöver göra under programperioden. Åtgärderna gäller alla nämnder och bolag om inte annat anges.

Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn

Förbättrad upptäckt och starkare skydd är en målsättning i den nationella strategin. Särskilt pekas på att ge fortbildning till yrkesverksamma inom bland annat socialtjänst och hälso- och sjukvården samt rutiner kring att fråga om våldsutsatthet, stärka skydd av och stöd till barn som bevittnat eller utsatts för våld, stärka kompetensen kring hedersrelaterat våld och förtryck, fortsatt utveckling av kunskapsstöd om prostitution riktat mot hälso- och sjukvården samt socialtjänsten.

För att kunna upptäcka våld behöver alla ha mer kunskap om vad det är och hur det ser ut, vi har också olika uppdrag och olika ansvar beroende på vad vi arbetar med. Grunden är att våga se, vilja veta och att våga fråga. När det finns barn i familjen ska en orosanmälan göras till socialtjänsten.

Att ställa frågor om våldsutsatthet är viktigt både utifrån ett medarbetarperspektiv

och utifrån ett medborgarperspektiv. Det handlar om att ställa frågor både i möten mellan medborgare och verksamheter, likväl som i möten mellan chef och medarbetare. Exempelvis bör frågor kring våldsutsatthet ställas i medarbetarsamtal, i utredningar vid myndighetsbeslut, utvecklingssamtal och/eller hälsosamtal med elever. Därför behöver rutiner kartläggas för att på ett strukturerat sätt kunna kompletteras med frågor om våldsutsatthet. Det finns fler områden där rutiner kring att fråga om våldsutsatthet behöver införas.

Särskilda satsningar

- Förbättra upptäckt av våld genom att systematiskt fråga om våldsutsatthet i samtal med medborgare och anställda. Frågor om våld ställs på ett sätt som är tillgängligt och begripligt samt att det finns tillgång till stöd för kommunikation, exempelvis genom en teckenspråkstolk eller ett kompletterande kommunikationsstöd. (alla nämnder)
- Genomföra utvärdering av verksamheternas organisering för att tillgodose att den enskilde medborgaren får det stöd och hjälp som den behöver oavsett förutsättningar och livssituation. (alla nämnder)
- Medarbetare i verksamheter för barn och unga har fördjupade kunskaper i våldsförebyggande arbete, kunskaper om hur barnupplever våld i nära relation och är medvetna om anmälningsplikten. Fortsätta stärka kompetensen om anmälningsplikten enligt 14 kap. 1 § Socialtjänstlagen. (BUN, KFN, SN, UAN, IFON, FSN, överförmyndarnämnd)

Förbättrad kunskap

I den nationella strategin under rubriken bättre kunskap läggs särskilt fokus på att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck, utveckla nationell statistik över insatser inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården samt ge kommuner vägledning för att beräkna kostnaden av våld. Vidare ska kunskapen om ett verkningfullt våldsförebyggande arbete stärkas. Examens- och skrivningarna i högskoleförordningen behöver ändras så att kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i utbildningar för relevanta yrkesgrupper och avsätta medel för kompetensutveckling för relevanta yrkesgrupper.

Information och kommunikation

Trots att diskussionen om våld i nära relationer varit aktuell under flera år är det många som inte har kunskap om problematiken och vet vart de kan vända sig om de utsätts för våld eller vill ha hjälp med ett våldsamt beteende. Jönköpings kommuns personalavdelning har tagit fram en 'vägledning för chefer och medarbetare vid upptäckt av våld i nära relation', som finns på intranätet.

Det finns allmän information om kommunala och andra verksamheters stöd- och

skyddsinsatser tillgänglig på nätet och på flera olika språk. Alla kan dock inte ta till sig digital eller skriftlig information. Det gäller exempelvis äldre kvinnor och män och personer med vissa funktionsnedsättningar. Alla har inte heller ekonomiska möjligheter att ha dator och internetuppkoppling. Information riktad till särskilt utsatta grupper behöver förbättras och finnas tillgänglig i en lättläst version och på flera språk. Det behöver också ingå i informationen vad som händer när en person söker hjälp.

Alla kommuninvånare har rätt till att få tillgång till information om vilket stöd som finns att tillgå gällande våld i nära relationer och det bör finnas på de platser där Jönköpings kommun möter medborgaren, såsom bibliotek och andra fysiska mötesplatser.

Samverkan med civilsamhälle

Jönköpings kommun samverkar med civilsamhällsorganisationer inom många olika frågor. Det är en viktig kanal för att sprida information om vilka stöd som ges inom den kommunala verksamheten till personer som är våldsutsatta. Jönköpings kommun behöver därför bli tydlig i den information som ges till civilsamhället.

Särskilda satsningar

- Stärka chefers, medarbetares och civilsamhällets kunskaper kring definitionen av våld och olika gruppers våldsutsatthet för att kunna ge ökad stöd och hjälp till den som är utsatt. (alla nämnder)
- Fortsätta utveckla arbetet med att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt öka medarbetarnas kunskap kring frågorna. Genomföra insatser för ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck inklusive barnäktenskap, könsstypning och tvångsäktenskap. (alla nämnder)
- Tillgängliggöra information kring stöd och hjälp vid våld i nära relation för fler målgrupper. Information om mänskliga rättigheter, barnets rättigheter, jämställdhet och hjälpmöjligheter som ges i olika verksamheter. (alla nämnder)

Ansvar och uppföljning

Kommunledningen ansvarar för arbetet kring säkerhet och samordning av arbetet med säkerhet och trygghet inom det geografiska området Jönköpings kommun. Varje nämnd och bolag är sedan ansvarig för säkerheten inom sitt eget verksamhetsområde. Genom uppföljningssystem följer respektive nämnd och bolag upp sitt trygghets- och säkerhetsarbete. Säkerhetsfrågorna styrs och finansieras i enlighet med ordinarie styrmodell i kommunen.

Räddningstjänsten sammanställer och samordnar arbetet som följer av detta program och redovisar årligen åtgärder och aktiviteter till ledningsutskottet.

Kunskapsöversikt

Nedan redovisas en kortare kunskapsöversikt.

Bakgrund

I Sverige har under de senaste decennierna flera viktiga lagändringar och utredningar genomförts på området:

1982 genomfördes en sexualbrottsutredning som utmynnade i att all typ av misshandel samt våldtäkt kom att falla under allmänt åtal.

1988 infördes lagen om besöksförbud (numera kontaktförbud) med syfte att skydda personer som trakasseras och förföljs.

1998 Kvinnofridsreformen (prop. 1997/98:55 kvinnofrid) lagstiftningen skärps, brottet 'grov kvinnofridskränkning' införs och socialtjänsten får ett ansvar för våldsutsatta kvinnor, genom ett tillägg i socialtjänstlagen (8a § SoL). Denna paragraf, nu 5 kap 11 §, har sedan ändrats ett antal gånger.

1999 Lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster.

2001 genomfördes den första stora svenska brottsofferundersökningen i Sverige, vilket resulterade i rapporten 'Slagen Dam' (Lundgren m.fl. 2001).

2007 formulerade regeringen en handlingsplan för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer och stärkte skrivningen i SoL 5:11§ från "bör till skull".

2012 tillsatte regeringen en nationell samordnare för att åstadkomma en kraftsamling i arbetet med att motverka våld i nära relationer.

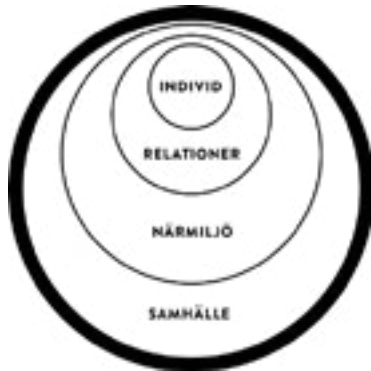
2013 skärptes lagen om grov kvinnofridskränkning. Dels inkluderas numera skadegörelse och överträdelse av kontaktförbud, dels höjdes minimistrafvet från sex till nio månaders fängelse.

2018 trädde Samtyckeslagen ikraft.

2021 trädde ett nytt brott kallat barnfridsbrott i kraft. Syftet med den nya lagen är att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar vissa brott mellan närstående eftersom dessa barn enligt forskning löper ökad risk att drabbas av både psykisk och fysisk ohälsa.

Orsaker till våld

Det finns flera teorier kring varför våld används. Några av de viktigaste faktorerna för förekomsten av partnervåld och sexuellt våld är graden av jämställdhet och ekonomisk jämlikhet. Den modell som förordas av Världshälsoorganisationen (WHO), den så kallade ekologiska förklaringsmodellen. I modellen förklaras att ojämlika maktförhållanden kan finnas i alla typer av relationer (figur 1).

Figur 1: Socio-ekologiska modellen

- Individnivån är en persons biologiska och psykologiska förutsättningar, personliga historia, socialekonomisk status, kön och ålder. Exempelvis kan låg utbildningsnivå, en historia av att som ung vara utsatt för våld, skadlig användning av droger och acceptans av våld vara riskfaktorer för att utsättas för våld och att utöva våld.
- Relationsnivån handlar om nära relationer till familjemedlemmar, vänner och partner och hur relationer kan skydda eller innebära en risk för våld.
- Närmiljön utgörs av ett närsamhälle, en gemenskap eller ett sammanhang där personliga relationer formas. Faktorer i dessa sammanhang som ökar risken för att någon utsätts för våld eller utövar våld kan bero på hur omgivningen reagerar på ett övergrepp, till exempel genom tystnad eller handfallenhet.
- Samhällsnivån utgörs av vårt samhälle i stort och handlar om sociala och kulturella normer, politiska konflikter, ekonomisk och social ojämlikhet. T.ex. är traditionella genusnormer som stödjer våld en riskfaktor på samhällsnivå. (WHO 2002) Dessa maktordningar är beroende av varandra och samvarierar och har därmed betydelse för vem som utsätts och hur våldet ser ut.

Våld är ett omfattande samhällsproblem, ett allvarligt brott och enligt WHO är mäns våld mot kvinnor ett av världens största folkhälsoproblem. Att inte behöva bli utsatt för våld är en mänsklig rättighet för alla oavsett, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funk-

tionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller social status eller annat som kan göra oss särskilt utsatta. Mäns våld mot kvinnor är den yttersta formen av ojämställdhet och därmed också ett demokratiproblem.

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer kan se olika ut. Socialstyrelsen beskriver i sin handbok särskilt sårbara grupper, som tenderar att drabbas hårdare av våldet. Dessa grupper behöver personal fördjupade kunskaper kring. Det är viktigt att inte fastna i kategoriseringar vilket kan innebära att målgrupper osynliggörs.

Det som är speciellt med våld i nära relationer är att den som är utsatt har en nära relation och ofta starka emotionella band till våldsutövaren. Det bidrar till en normaliseringsprocess av våldet vilket försvårar ett uppbrott. Det är dock viktigt att poängtera att den som utsätts för våld gör motstånd på olika sätt hela tiden.

Kontroll och maktbehov är den yttersta drivkraften bakom utövandet av våld i nära relation. WHO har fastställt en definition av våld utifrån fyra våldstyper. Genom fysiskt, psykiskt, sexuellt och materiellt våld kontrolleras den utsattas beteende och handlingsfrihet. Våldet sker vanligtvis inomhus i den utsattas hem och kan variera i allvarlighetsgrad och frekvens. Ofta blir våldet allvarligare ju längre relationen pågår.

Här är några exempel på våldets uttryck:

- Fysiskt våld kan innebära att förövaren biter, river, drar i håret, bränner, skakar eller knuffar. Det kan också bestå av örffilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar, stryptag.
- Psykiskt våld kan handla om hot, tvång, trakasserier, glåpord och förlöjliganden. Den våldsutsatta kan också utsättas för kontroll och social isolering.
- Sexuellt våld kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar såsom att tvinga den utsatta att se på pornografi, samlag utan samtycke, könsstympning, sexuella trakasserier samt att använda ett sexuellt kränkande språk.
- Försummelse kan exempelvis bestå i att den utsatta inte får behövlig hjälp med mat, medicin eller hygien. Den utsatta kan förvägras hjälp med att komma ur sängen, få för lite, för mycket eller felaktig medicin.

Våldet består ofta av en kombination av olika handlingar. Utöver de våldstyper som nämns ovan kan förövaren utöva ekonomisk kontroll och vägra den utsatta att ha insyn i ekonomin. Materiellt våld kan innebära förstörelse eller stöld av den utsattas personliga tillhörigheter, bohag, värdesaker etcetera.

Det finns också andra former av våld som räknas till våld i nära relation; våld mot husdjur och funktionshinderrelaterat våld. Med det senare menas handlingar som direkt riktar sig mot själva funktionsnedsättningen hos den våldsutsatta och försvårar en redan utsatt situation. Separationsvåld, det våld som oftast är farligast för den våldsutsatta, kan också vara ett slags våld som inte tidigare förekommit.

Hedersrelaterat våld och förtryck är en form av våld mot kvinnor där även pojkar, män och hbtq-personer utsätts. Våldet och förtrycket utmärks av att det är planerat, kollektivt sanktionerat och ibland kollektivt utövat samt att upprätthållande av familjens eller släktens heder har en avgörande roll. Precis som våld i nära relation finns hedersrelaterat våld inom alla samhällsklasser, kulturer och religioner. Det är viktigt att yrkesverksamma känner igen mekanismerna för att på bästa sätt kunna stötta den som är våldsutsatt. Utifrån kunskaper kring våld vet vi att utsattheten för den enskilde succesivt ökar där tvångsäktenskap, könsstympning och hot om våld och mord är den yttersta konsekvensen. Det är framförallt flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, men även pojkar och unga män utsätts. Såväl pojkar och män som flickor och kvinnor kan vara förövare. I vissa fall kan en och samma person vara både offer för våld och förtryck samt utöva våld och förtryck mot någon annan. Detta gäller inte minst pojkar och unga män.

Konsekvenser för hälsan

Förutom de omedelbara och många gånger synbara fysiska konsekvenserna i form av skador, förekommer andra psykosomatiska besvär som värk, magproblem, spänningar, yrsel, utmattning etcetera. Hjärtinfarkt är två till fyra ggr vanligare bland kvinnor i ålder 57–74 år som varit utsatta för allvarligt sexuellt eller fysisk våld än bland andra.

Även psykologiska konsekvenser kan vara resultat av våld som PTSD (posttraumatiskt stressyndrom), depression, förvirring, självskadebeteende, skam- och skuld-känslor, minnesstörningar, dålig självbild och låg självkänsla, vanmakt etcetera. Symtom på depression är dubbelt så vanligt hos personer som utsatts för allvarligt psykiskt våld under barndomen eller i vuxen ålder än bland andra.

Utöver medicinska konsekvenser förekommer beteendemässiga och sociala konsekvenser som isolering, missbruk, irritabilitet, otålighet, handlingsförlamning. Riskbruk av alkohol är t.ex. dubbelt så vanligt hos utsatta för allvarligt sexuellt eller fysiskt våld som vuxen än bland andra. Självskadebeteende är mer än tre gånger så vanligt hos kvinnor och fem gånger vanligare hos män som utsatts för allvarligt sexuellt våld i vuxenlivet än bland andra. (NCK, Kunskapsbanken och NCK, ”Våld och hälsa”, 2014).

Ca 10 procent av alla barn i Sverige upplever någon gång under uppväxten fysiskt våld mellan de vuxna i familjen. Hälften av dessa gör det ofta. (”Rädda barnen”).

Kostnader

Det stora lidande som våldet orsakar enskilda personer innebär också stora samhällskostnader. Samhällskostnaderna brukar delas upp i direkta och indirekta kostnader där direkta kostnader kan kopplas till rättsväsendet, socialtjänst, sjukvård och psykiatri. De indirekta kostnaderna beror på följderna av våldet så som fängelse för förövaren, sjukfrånvaro och minskad arbetsförmåga för den som blivit utsatt.

Det finns svårigheter med att beräkna de samhällsekonomiska kostnaderna eftersom anmälnings-frekvensen är låg. Kostnader som egentligen har anknytning till mäns våld mot kvinnor kan även döljas i andra samhällsproblem som t.ex. arbetslöshet eller depression.

Den totala kostnaden årligen för det könsrelaterade våldet i Sverige beräknas till 45,5 miljarder kronor. Av totalsumman avser 39,7 miljarder kronor kostnaden för kvinnors utsatthet för könsrelaterat våld. Kostnaden för våld i nära relationer mot kvinna beräknas till 19,2 miljarder kronor. (SOU 2015:55)

En person som utsatts för ett våldsbrott förlorar i snitt 1,5 miljoner kronor de första åtta åren efter brottet. Våldsutsatta förlorar oftare sitt arbete, har lägre inkomster och blir oftare sjukskrivna än andra. Våldsutsatta kvinnors inkomster minskar och sjukfrånvaron ökar. Risken att dö i förtid är 17 gånger större för kvinnorna och 10 gånger större för männen. (Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU, "The price of violence", 2017)

Brottslighet

Det finns stora mörkertal när det gäller hur många som utsätts för brott i nära relationer. 2016 anmäldes omkring 12 400 misshandelsbrott i Sverige där gärningspersonen var i nära relation med offret. (BRÅ. 2017-12-20. Våld i nära relationer. www.bra.se/vald-i-nara-relationer)

I BRÅ:s statistik för 2018 delas misshandelsbrotten även in efter relationen mellan brottsoffret och gärningspersonen samt efter brottsplatsen. För anmälda misshandelsbrott mot kvinnor 18 år eller äldre 2018 var det vanligast (80 procent) att brottet begicks av en bekant person. Av dessa gällde 13 100 brott (58 procent) misshandel där brottsoffret och gärningspersonen hade en nära relation. För misshandel mot män var andelen brott som begicks av en, för brottsoffret, bekant gärningsperson 43 procent, av dessa var 19 procent i en nära relation. Det vanligaste misshandelsbrottet mot män 2018 begicks av en obekant person (57 procent) av dessa skedde de flesta utomhus (69 procent). För misshandel mot kvinnor var andelen misshandelsbrott som begicks av en obekant person 20 procent, av dessa skedde 54 procent utomhus.

År 2018 anmäldes 23 600 misshandelsbrott mot barn i åldrarna 0– 17 år. Det motsvarar 29 procent av alla anmälda misshandelsbrott. Totalt sett ökade antalet anmälda misshandelsbrott mot barn (0–17 år) med 1 procent mellan 2017 och 2018. (BRÅ Kriminalstatistik 2018, Anmälda brott)

Jönköpings kommun skiljer sig något från den nationella statistiken vad gäller anmälda misshandelsbrott mot kvinnor och män. I 25 procent av anmälda misshandelsbrott mot kvinnor var gärningspersonen okänd och endast fyra procent misshandelsbrott mot män som anmäldes var i en parrelation. Ca 31 procent av anmälda misshandelsbrott var mot barn. I majoriteten av fallen var gärningspersonen bekant för barnet. Ju äldre pojkarna blir, desto vanligare är det att gärningspersoner är en obekant person. (BRÅ Kriminalstatistik 2018, Anmälda brott)

Det är svårt att uppskatta hur många som lever i en destruktiv hederskontext i Jönköpings kommun. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet gjordes 169 polis-anmälningar totalt i landet under 2018 rörande äktenskapstvång, vilseledande till äktenskapsresa samt könsstympning av kvinnor och flickor. Till stödtelefonen som Länsstyrelsen i Östergötland ansvarar för inkom under januari – september 2019 samtals rörande 740 ärenden och 775 personer. Av dessa utsattes många för flera typer av våld och kränkningar. Vanligt förekommande var fysiskt våld och en oro för bortförande och/eller tvångsäktenskap. Mer än 70 procent av samtalen gjordes av personal på socialtjänst eller skola/förskola. Av dessa ärenden rörde 3,9 procent (29 personer) Jönköpings län.

Våldsprevention

För att motverka våld och minska antalet nya fall av våld i nära relation behövs ett strukturerat förebyggande arbete. Det handlar om jämställdhetsarbete med målet att flickor och pojkar, kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Både kvinnor och män upprätthåller genusordningen och jämställdhetsarbete syftar till att bryta denna ordning.

Att majoriteten av våldet begås av pojkar och män behöver inte betyda att män, av naturen, är mer våldsamma än flickor och kvinnor. Män som brukar våld mot kvinnor finns i alla socialgrupper, åldrar, har alla typer av etnisk bakgrund, trosuppfattningar och så vidare. När det gäller mäns våld mot kvinnor i nära relationer kan ett kunskaphöjande och normkritiskt arbete leda till att fokus kan vridas från frågan om ”Varför går hon inte?” till ”Varför slår han?”.

Risk – och skyddsfaktorer

Forskning visar att den största preventionseffekten nås om selektiva insatser kombineras med insatser riktade till hela befolkningen. Forskningen visar också att om dessa insatser utformas så att flera riskfaktorer på flera nivåer påverkas samtidigt så är effekten ännu större.

En riskfaktor är något som ökar sannolikheten eller risken för våld men som nödvändigtvis inte är den direkta orsaksfaktorn. Det kan vara arbetslöshet, ekonomisk utsatthet, missbruk, svagt socialt nätverk, fysiska och psykiska funktionsnedsättningar hos både vuxna och barn. (Levendosky m.fl. 2002, Pinhero, 2006, Beeman 2016).

En skyddsfaktor är något som ökar motståndskraften hos en individ. Här går det att särskilt peka på stabila och stödjande relationer inom och utom familjen och de egna egenskaperna. (Meltzer m.fl 2009, Martinez-Torteya m.fl 2009).

Figur 2 Preventionspyramid

Universell våldsprevention är insatser som vänder sig till befolkningen generellt, till avgränsade geografiska områden eller till en viss åldersgrupp oavsett vilka erfarenheter av våld eller risk för våld som målgruppen har. Exempelvis en bred kampanj som riktas till allmänheten eller våldsförebyggande lektioner i skolan för alla elever i en viss årskurs.

Selektiv våldsprevention riktar sig till grupper med förhöjd risk för att utöva våld. Maskulinitets-forskningen har uppmärksammat kopplingen mellan maskulinitet och våld. Genusnormer formas i tidig ålder, därför är tidiga insatser för unga där attityder och värderingar kring genus och våld bearbetas viktigt. Framförallt unga män normaliserar olika former av våld som en självklar del av samvaron med andra jämånåriga män. Det finns också forskning om ungas arbetsmiljö i skolan som visar att sexuella trakasserier har normaliserats till den grad att eleverna inte längre definierar kränkningar som trakasserier eller våld.

Indikerad våldsprevention riktar sig till dem som har erfarenhet av våld och avser insatser som ges till specifika grupper med gemensamt behov eller gemensamma problem, för att förhindra våldsutövning och vidare utsatthet för våld. Ett sätt att arbeta med detta kan vara att öka kvinnors medvetande om våld, vilket kan minska deras beroende av den våldsamme mannen. Det handlar om skydds- och stödåtgärder för våldsutsatta kvinnor och deras barn för att få slut på pågående våld och förhindra ytterligare utsatthet. Det handlar också om att ge den som utövar våld alternativ för att kunna bryta våldet.

